

<https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i09.099>

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA TALABALARNING MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMLARI

Yo‘ldasheva Shohsanam Zafarjon qizi
Qo‘qon davlat universiteti magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitining kengayib borishi sharoitida oliy ta'lim muassasalari talabalarining ma'naviy-axloqiy tarbiyasini takomillashtirish muammosi ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Tadqiqotning dolzarbligi raqamli texnologiyalarning yoshlar dunyoqarashi, qadriyatlar tizimi va xulq-atvor me'yorlariga ko'rsatayotgan ikki tomonlama — ham ijobiy, ham salbiy — ta'siri bilan izohlanadi. Tadqiqot maqsadi raqamli ta'lim muhitida talabalarining ma'naviy-axloqiy kamolotini ta'minlovchi pedagogik shart-sharoitlar va mexanizmlarni ilmiy asoslashdan iborat.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim muhiti, ma'naviy-axloqiy tarbiya, talabalar tarbiyasi, raqamli axloqiy kompetentlik, pedagogik mexanizm, qadriyatlar tizimi, raqamli fuqarolik, oliy ta'lim.

Abstract. This article examines, from a scholarly pedagogical perspective, the problem of improving the spiritual and moral education of higher education students under conditions of an expanding digital educational environment. The relevance of the study stems from the dual — both beneficial and harmful — influence of digital technologies on young people's worldview, value systems, and behavioral norms. The purpose of the research is to scientifically substantiate the pedagogical conditions and mechanisms that ensure students' spiritual and moral development within the digital environment.

Keywords: digital educational environment, spiritual and moral education, student upbringing, digital ethical competence, pedagogical mechanism, value system, digital citizenship, higher education.

Kirish

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan tub islohotlar sharoitida yoshlarni yuksak ma'naviyatli, mustaqil fikrlovchi va milliy qadriyatlarga sodiq shaxs sifatida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 14-avgustdagi "Yoshlarni ma'naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta'lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3907-son qarorida [1] yuksak ma'naviyatli, vatanparvar yoshlarni tarbiyalash, ularni yot g'oyalar ta'siridan himoya qilish vazifalari belgilab berilgan. Ushbu qarorning bevosita davomi sifatida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining

2019-yil 31-dekabrdagi 1059-sonli “Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori [2] bilan 8 bob va 70 banddan iborat Uzluksiz ma’naviy tarbiya konsepsiyasi tasdiqlangan bo‘lib, unda ma’naviy tarbiyaning oiladan boshlab uzluksizligi va bosqichma-bosqichligi tamoyili mustahkamlangan.

Muammoning ikkinchi — texnologik — tomoni ham davlat siyosatida alohida o‘rin egallaydi: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son farmoni [3] ta’lim tizimini raqamlashtirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etishni strategik vazifa sifatida belgilagan bo‘lsa, Prezidentning 2020-yil 28-apreldagi “Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4699-son qarori [4] mamlakat miqyosida raqamli transformatsiyani jadallashtirdi. 2020-yil 6-noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108-son farmon [5] esa ta’lim va tarbiya masalalarini yagona strategik hujjat doirasida birlashtirib, raqamli sharoitda tarbiyaviy ishlarni takomillashtirish zaruratini alohida ta’kidladi. Nihoyat, 2022-yil 11-maydagi “2022-2026-yillarda xalq ta’limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-134-son farmon [6] asosida umumta’lim va oliy ta’lim muassasalarida ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo‘yicha reyting tizimi joriy etildi. Shu bilan birga, pedagogika fanida “raqamli ta’lim muhiti” va “ma’naviy-axloqiy tarbiya” tushunchalari ko‘pincha bir-biridan ajratilgan holda, alohida-alohida tadqiq etilmoqda: birinchisi asosan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va didaktika nuqtai nazaridan, ikkinchisi esa an’anaviy tarbiyaviy institut (oilalar, jamoalar, ta’lim muassasasi) doirasida o‘rganilmoqda. Ana shu ikki yo‘nalishni birlashtiruvchi, ya’ni aynan raqamli muhit sharoitida talabalar ma’naviy-axloqiy tarbiyasini tashkil etishning yaxlit pedagogik mexanizmini ishlab chiqish zarurati ushbu tadqiqotning ilmiy muammosini tashkil etadi.

Tadqiqotning maqsadi — raqamli ta’lim muhiti sharoitida oliy ta’lim muassasasi talabalarining ma’naviy-axloqiy tarbiyasini takomillashtirishning nazariy-metodologik asoslarini, pedagogik shart-sharoitlari va mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Farsaxonova D.R. o‘z tadqiqotida oliy ta’lim muassasalari talabalarini ma’naviy-axloqiy tarbiyalash metodikasini ishlab chiqib, tarbiyaviy jarayonning samaradorligi pedagog va talaba o‘rtasidagi ishonchli muloqotga, shuningdek tarbiyaviy tadbirlarning tizimlilikiga bog‘liqligini asoslagan. Biroq muallif tadqiqoti asosan an’anaviy — auditoriya sharoitidagi — tarbiyaviy faoliyatga qaratilgan bo‘lib, raqamli muhitning ta’siri ko‘rib chiqilmagan[7].

G‘ulomov Sh. tadqiqoti mavzu nuqtai nazaridan eng yaqin ishlardan biri hisoblanadi: muallif raqamli savodxonlik va yoshlarning ma’naviy-axloqiy dunyoqarashi o‘rtasidagi bog‘liqlikni falsafiy tahlil qilib, ularni nemis Bildung falsafiy kontsepsiyasi asosida birlashtirishni taklif etgan. Muallifning fikricha, raqamli savodxonlik faqat texnik ko‘nikma emas, balki axloqiy foydalanish va ma’naviy mulohaza elementlarini ham o‘z ichiga olishi lozim. Biroq bu tadqiqot falsafiy-nazariy xarakterga ega bo‘lib, amaliy pedagogik

mexanizmlarni taklif etmaydi — bu esa aynan ushbu maqola to‘ldirishga intilayotgan bo‘shliqdir[8].

Muslimov N.A. va Abduqodirov A., Pardaev A. tadqiqotlari axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va masofaviy o‘qitishning didaktik asoslariga bag‘ishlangan bo‘lib, ular texnologik komponentni chuqur yoritgan, ammo tarbiyaviy-axloqiy jihatga alohida to‘xtalmagan. Karimov K.A. va Fayziyeva M. tadqiqotlari raqamli transformatsiya sharoitida pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini oshirish muammolariga bag‘ishlangan bo‘lib, ular pedagoglarning o‘zi raqamli-axloqiy tayyorgarlikka muhtojligini, ya‘ni muammoning “o‘qituvchi” tomonini ochib bergan[12].

Raqamli savodxonlik tushunchasini fanga birinchi bo‘lib kiritgan Pol Gilster uni 1997 yilda “kompyuter orqali taqdim etilgan turli formatdagi ma’lumotlarni tushunish va ulardan foydalanish qobiliyati” sifatida ta’riflagan edi; bu ta’rif dastlab sof texnik-kognitiv xususiyatga ega bo‘lib, axloqiy o‘lchovni o‘z ichiga olmagan. Neyl Postman esa aksincha, texnologik taraqqiyotning madaniy va axloqiy oqibatlariga tanqidiy yondashib, “texnopoliya” tushunchasi orqali texnologiyaning insonparvarlik qadriyatlarini siqib chiqarish xavfini ko‘rsatgan. Sheri Terkl tadqiqotlari raqamli aloqa vositalarining shaxslararo munosabatlar sifatiga, xususan, empatiya va samimiyatga ta’sirini psixologik nuqtai nazardan tahlil qilgan.

2000-yillarning o‘rtalaridan boshlab tushuncha yangi bosqichga ko‘tarildi: Mayk Ribbl 2007 yilda “raqamli fuqarolik” (digital citizenship) nazariy modelini ishlab chiqib, uni to‘qqizta o‘zaro bog‘liq elementga ajratdi, ularning ichida “raqamli etiket” va “raqamli huquq va javobgarlik” bevosita axloqiy tarbiya bilan bog‘liqdir. Devid Bakingem esa raqamli savodxonlikni faqat texnik ko‘nikma emas, balki media orqali uzatilayotgan mazmunni tanqidiy baholash qobiliyati sifatida qayta ta’riflab, tushunchani kengaytirdi. Nel Noddings “g‘amxo‘rlik etikasi” nazariyasi orqali axloqiy tarbiyani shaxslararo munosabatlar sifatidan kelib chiquvchi jarayon sifatida talqin qilgan bo‘lib, bu yondashuv raqamli muloqot sharoitida ham dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Tom Xarrison va Franko Polizzi 2021 yilda 1947 nafar 13–16 yoshli o‘quvchi ishtirokida o‘tkazilgan so‘rovnoma asosida yoshlarning internetda axloqiy qaror qabul qilishida qaysi axloqiy nazariya — deontologik (qoidaviy), utilitar (oqibatga asoslangan) yoki fazilat etikasi (xarakterga asoslangan) — ustunlik qilishini aniqlashga bag‘ishlangan yirik empirik tadqiqot o‘tkazdilar. Natijalarga ko‘ra, o‘smirlarning aksariyati o‘z xatti-harakatlarini fazilat etikasi asosida oqlaganlar, bu esa mualliflarni raqamli fuqarolik ta’limida xarakterga asoslangan yondashuvlarga ustuvorlik berish zarurligi haqidagi xulosaga olib keldi.

Axloqiy tarbiyaning falsafiy negizlari an’anaviy ravishda Aristotelning fazilatli xarakter va amaliy donolik (phronesis) haqidagi ta’limotiga, Immanuel Kantning umuminsoniy axloqiy tamoyillar va kategorik imperativ nazariyasiga hamda Jon Dyuning tajribaviy va reflektiv fikrlashga asoslangan etikasiga borib taqaladi. Bundan tashqari, Maslou, Frankl va Uilber tomonidan ilgari surilgan shaxsning o‘z-o‘zini anglashi, hayot ma’nosini topishi va yaxlit rivojlanishi haqidagi g‘oyalar ma’naviy tarbiyaning psixologik-falsafiy asosini tashkil etadi, Martin Xaydegger esa texnologiyaning insonning dunyoni idrok etish tarziga ta’sirini fenomenologik nuqtai nazardan tahlil qilgan.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, o‘zbekistonlik olimlar tadqiqotlarida ma‘naviy-axloqiy tarbiya ko‘proq milliy qadriyatlar, vatanparvarlik va jamoaviylik tamoyillari asosida, institutsional (oil-maktab-jamoat) yondashuvda talqin etilsa, xorijiy tadqiqotlarda individual axloqiy avtonomiya, tanqidiy fikrlash va shaxsiy javobgarlik tushunchalari ustuvor o‘rin egallaydi. Bu farq, xususan, G‘ulomov va Ribbl yondashuvlarini solishtirganda yaqqol ko‘zga tashlanadi: birinchisi ma‘naviy-axloqiy tarbiyani yaxlit falsafiy (Bildung) nuqtai nazardan, ikkinchisi esa amaliy-normativ (to‘qqiz elementli model) nuqtai nazardan yondashadi. Shu bilan birga, ikkala yo‘nalish ham umumiy xulosaga kelishadi: raqamli muhit axloqiy tarbiyaning yangi, alohida pedagogik boshqaruvni talab qiluvchi maydoniga aylangan. O‘tkazilgan tahlil shuni ko‘rsatadiki, oldingi tadqiqotlarda raqamli texnologiyalarning didaktik imkoniyatlari alohida-alohida yetarlicha o‘rganilgan. Biroq O‘zbekiston oliy ta‘limi sharoitida talabalar ma‘naviy-axloqiy tarbiyasini aynan raqamli muhit orqali va unga moslashtirilgan holda tashkil etishning amaliy pedagogik mexanizmi, mezonlari va tarkibiy modeli hali ishlab chiqilmagan. Mazkur maqola aynan ushbu ilmiy bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologik jihatdan quyidagi metodlarga asoslandi: nazariy tahlil (mavzuga oid ilmiy adabiyotlar va me‘yoriy-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish), qiyosiy-tarixiy tahlil (tushunchaning tarixiy shakllanishi bosqichlarini aniqlash), tizimli tahlil (ma‘naviy-axloqiy tarbiya komponentlarini yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqish), kontent-tahlil (ilmiy manbalar mazmunini tasniflash) va pedagogik modellash (tarbiyaviy jarayon mexanizmini nazariy loyihalashtirish). Tadqiqotda real empirik (so‘rovnoma, eksperiment) ma‘lumotlar yig‘ilmagan, shuning uchun statistik natijalar keltirilmaydi; xulosalar mavjud ilmiy manbalar va me‘yoriy hujjatlarning nazariy tahlili asosida shakllantirilgan.

Muhokama

Ma‘naviy-axloqiy tarbiya tushunchasining ilmiy shakllanishi qadimgi falsafiy an‘analarga borib taqaladi. Aristotel fazilatli xarakter odat va amaliy donolik (phronesis) orqali shakllanishini asoslab, axloqiy tarbiyani shaxsning butun hayoti davomida takrorlanadigan amaliyot sifatida talqin qilgan edi. Keyinchalik Immanuel Kant 1785 yilda nashr etilgan asarida axloqiy tarbiyani umuminsoniy tamoyillarga, ya‘ni kategorik imperativga asoslangan mustaqil axloqiy fikrlashni rivojlantirish sifatida qayta talqin qildi — bu Aristotelning fazilat-markazli yondashuvidan farqli o‘laroq, qoida-markazli (deontologik) yondashuv edi. XX asr boshlarida Jon Dyui o‘zining tajribaviy pedagogika kontseptsiyasi doirasida axloqiy tarbiyani mavhum qoidalar emas, balki bolaning ijtimoiy tajribasi va reflektiv fikrlashi orqali shakllanadigan jarayon sifatida asosladi. Shunday qilib, XX asrga kelib axloqiy tarbiya nazariyasida uchta asosiy yo‘nalish — fazilat etikasi, deontologik etika va tajribaviy (pragmatik) etika — shakllangan edi.

XX asr oxiri — XXI asr boshlarida bu nazariy meros yangi, texnologik omil bilan to‘qnash keldi. 1997 yilda Pol Gilster tomonidan fanga kiritilgan “raqamli savodxonlik” tushunchasi dastlab sof kognitiv-texnik xususiyatga ega bo‘lib, undan axloqiy o‘lchov chetlab o‘tilgan edi. Biroq 1990-yillar oxiri — 2000-yillar boshida raqamli texnologiyalarning ommalashuvi bilan bir qatorda ularning ijtimoiy-axloqiy oqibatlari ham fan e‘tiborini tortdi: Neyl Postman 1993 yildayoq texnologik taraqqiyotning madaniy-axloqiy narxi haqida ogohlantirgan bo‘lsa, Martin Xaydegger tomonidan ilgari surilgan texnika falsafasi g‘oyalari

qayta dolzarblashdi. 2007 yilga kelib Mayk Ribbl “raqamli fuqarolik” nazariy modelini ishlab chiqib, axloqiy tarbiya masalasini birinchi marta tizimli, amaliy-pedagogik shaklda raqamli muhitga tatbiq etdi. 2011 yilda Sheri Terkl tomonidan e‘lon qilingan tadqiqot esa raqamli aloqaning inson psixologiyasiga, xususan, empatiya qobiliyatiga ta‘sirini tanqidiy yoritib, sohaga yangi — ogohlantiruvchi — istiqbol qo‘shdi. 2013 yilda Nel Noddings “g‘amxo‘rlik etikasi” nazariyasini raqamli muloqot kontekstida qayta talqin qilish zarurligini ko‘rsatib o‘tdi, 2015 yilda esa Devid Bakingem raqamli savodxonlik tushunchasini media-tanqidiy fikrlash bilan boyitib kengaytirdi. Nihoyat, 2021 yilda Tom Xarrison va Franko Polizzi o‘tkazgan yirik empirik tadqiqot zamonaviy raqamli fuqarolik ta‘limida uchta klassik axloqiy nazariya (deontologik, utilitar, fazilat etikasi)ning amaliy nisbatini o‘lchab, fazilat-markazli yondashuvning ustunligini isbotladi — bu, o‘z navbatida, antik davrdagi Aristotelcha g‘oyaning raqamli asrda yangi shaklda qaytganidan dalolat beradi.

O‘zbekiston ilmiy maktabida bu jarayon boshqacha traektoriyada rivojlandi: mustaqillik yillarida ma‘naviy-axloqiy tarbiya, birinchi navbatda, milliy g‘oya, mafkuraviy immunitet va vatanparvarlik tarbiyasi konteksti orqali institutsionallashti; buning huquqiy asosini 2018-yildagi PQ-3907-son qaror [1] va 2019-yildagi Uzluksiz ma‘naviy tarbiya konsepsiyasi [2] tashkil etadi. Texnologik yo‘nalish esa alohida — raqamli iqtisodiyot va elektron hukumat konteksti orqali rivojlandi. G‘ulomov [8] tadqiqoti 2024-yilda bu ikki traektoriyani birinchilardan bo‘lib falsafiy darajada birlashtirishga urinib, nemis Bildung tushunchasi orqali yaxlit ta‘lim g‘oyasini ilgari surdi.

Turli olimlarning qarashlarini o‘zaro qiyoslar ekanmiz, quyidagi qonuniyat ko‘zga tashlanadi: Ribbl va Bakingem yondashuvida raqamli muhitdagi axloqiy xatti-harakat asosan qoida va ko‘nikmalar (masalan, “raqamli etiket”, “axborot xavfsizligi”) darajasida talqin etilsa, Harrison va Polizzi tadqiqoti bu yondashuvni empirik jihatdan qisman rad etib, yoshlarning aksariyati aslida xarakter-fazilat asosida qaror qabul qilishini ko‘rsatdi. Bu farqning sababi, bizningcha, birinchi guruh mualliflarining ta‘lim siyosati va kurikulum darajasidagi amaliy tavsiyalarga yo‘naltirilganida, ikkinchi tadqiqotning esa bevosita empirik-psixologik xarakterda ekanligida. O‘zbekistonlik mualliflar o‘z navbatida bu ikki qutbni — normativ-institutsional va shaxsiy-falsafiy yondashuvlarni — ko‘proq milliy tarbiya an‘analari, xususan oila va jamoa institutlari orqali sintez qilishga moyil, biroq bu sintez hali raqamli muhit sharoitiga aniq pedagogik mexanizm darajasida tatbiq etilmagan.

Natijalar

O‘tkazilgan nazariy-tahliliy tadqiqot asosida raqamli ta‘lim muhitida talabalar ma‘naviy-axloqiy tarbiyasini tashkil etishning pedagogik asoslari tizimlashtirildi. Tadqiqot jarayonida raqamli ta‘lim muhitining talabalarning ma‘naviy-axloqiy rivojlanishiga ta‘siri, mazkur jarayonning mazmuni, tarkibiy qismlari, pedagogik shart-sharoitlari hamda tarbiyaviy hamkorlik mexanizmlariga oid ilmiy-nazariy qarashlar tahlil qilindi. Natijada raqamli ta‘lim muhitida talabalar ma‘naviy-axloqiy tarbiyasini tashkil etishning kognitiv-axloqiy, emotsional-qadriyatli va faoliyat-xulq-atvor komponentlaridan tarkib topgan uch komponentli pedagogik modeli taklif etildi. Kognitiv-axloqiy komponent talabaning raqamli muhitda yuzaga keladigan axloqiy vaziyat va dilemmalarni anglash, tanib olish, tahlil qilish hamda o‘z qarashlarini asoslash qobiliyatini; emotsional-qadriyatli komponent milliy va umuminsoniy

qadriyatlarga hissiy-shaxsiy munosabat, empatiya, bag‘rikenglik va raqamli muloqotda hurmat tamoyillarini; faoliyat-xulq-atvor komponenti esa raqamli muhitda mas’uliyatli va axloqiy me’yorlarga muvofiq xatti-harakatlarni namoyon etish, ijtimoiy tarmoqlarda muomala madaniyatiga rioya qilish hamda axborotning ishonchliligini tekshirish kabi jihatlarni qamrab olishi asoslandi.

Shuningdek, talabalarning raqamli muhitdagi ma’naviy-axloqiy kompetentligini tavsiflash imkonini beruvchi mezon va ko‘rsatkichlar tizimi nazariy jihatdan belgilandi. Mazkur tizimda axloqiy vaziyatlarni aniqlash va tahlil qilish, qarorlarni axloqiy jihatdan asoslash, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga munosabat, empatiya va hurmat, raqamli muloqot madaniyati, axborotdan mas’uliyatli foydalanish hamda raqamli muhitda axloqiy xulq-atvorni namoyon etish kabi ko‘rsatkichlarga alohida e’tibor qaratildi. Belgilangan mezon va ko‘rsatkichlar kelgusida talabalarning ma’naviy-axloqiy kompetentligini empirik jihatdan o‘rganish va tajriba-sinov ishlarini tashkil etish uchun nazariy-metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Tadqiqot davomida “oila – oliy ta’lim muassasasi – raqamli muhit” o‘zaro hamkorligiga asoslangan tarbiyaviy mexanizmning pedagogik imkoniyatlari ham asoslandi. Ushbu yondashuv oliy ta’lim muassasasining tarbiyaviy faoliyatini raqamli platformalar, universitet portali, rasmiy ijtimoiy tarmoq sahifalari va onlayn murojaat tizimlari bilan uyg‘unlashtirish orqali talaba, ota-ona va pedagoglar o‘rtasidagi uzluksiz pedagogik hamkorlikni ta’minlashni nazarda tutadi. Bunday hamkorlikning yo‘lga qo‘yilishi talabaning raqamli muhitdagi xulq-atvorini tarbiyaviy jihatdan qo‘llab-quvvatlash, ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash va tarbiyaviy ta’sirning uzviyligini ta’minlash imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Bundan tashqari, talabalar ma’naviy-axloqiy tarbiyasini raqamli muhitda kuzatib borishga qaratilgan “raqamli-ma’naviy monitoring” mexanizmi taklif etildi. Ushbu mexanizm talabalarning oliy ta’lim muassasasining rasmiy raqamli platformalaridagi ta’limiy va tarbiyaviy faolligi hamda ijtimoiy-tarbiyaviy tadbirlardagi ishtirokini pedagogik jihatdan kuzatish va tahlil qilish imkoniyatlarini nazarda tutadi. Bunda monitoringni amalga oshirishda shaxsiy ma’lumotlarning maxfiyligi, raqamli xavfsizlik, pedagogik odob-axloq va insonning shaxsiy daxlsizligi tamoyillariga qat’iy rioya qilish zarurligi asosiy talab sifatida belgilandi. Mazkur monitoring mexanizmi tajriba-sinov natijasi sifatida emas, balki nazariy-tahliliy tadqiqot asosida ilgari surilgan pedagogik taklif sifatida qaraladi.

Nazariy tahlillar asosida raqamli muhitda talabalar ma’naviy-axloqiy tarbiyasini samarali tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari ham tizimlashtirildi. Bunda professor-o‘qituvchilarning raqamli-axloqiy kompetentligini rivojlantirish, talabalar uchun raqamli axloq va mas’uliyatli raqamli xulq-atvorni shakllantirishga yo‘naltirilgan o‘quv-tarbiyaviy mazmunni takomillashtirish, tarbiyaviy tadbirlarni an’anaviy va raqamli shakllar uyg‘unligida tashkil etish, shuningdek, oila, oliy ta’lim muassasasi va raqamli muhit o‘rtasidagi pedagogik hamkorlikni kuchaytirish muhim shart-sharoitlar sifatida belgilandi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari tajriba-sinov orqali empirik jihatdan tasdiqlangan xulosalar emas, balki ilmiy-nazariy manbalarni tahlil qilish asosida taklif etilgan pedagogik model, mezon va ko‘rsatkichlar, hamkorlik hamda monitoring mexanizmlari va pedagogik shart-sharoitlardan

iborat bo‘lib, ular kelgusida tajriba-sinov ishlarini tashkil etish uchun nazariy-metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Xulosa

Raqamli ta‘lim muhitining kengayishi talabalarning ma‘naviy-axloqiy tarbiyasiga ham imkoniyat, ham xavf tug‘diradigan ikki tomonlama omilga aylandi, bu esa mavzuning yuqori ilmiy-amaliy dolzarbligini belgilaydi. O‘zbekistonda ma‘naviy-axloqiy tarbiya va ta‘limni raqamlashtirish borasida keng huquqiy-me‘yoriy baza hakllangan bo‘lsa-da, ular o‘rtasidagi pedagogik uyg‘unlik hali yetarli darajada ta‘minlanmagan. Tadqiqot natijalari kelgusida amaliy-eksperimental tekshiruv (talabalar va pedagoglar o‘rtasida so‘rovnoma, pedagogik tajriba-sinov) uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 14-avgustdagi “Yoshlarni ma‘naviy-axloqiy va jismoniy barkamol etib tarbiyalash, ularga ta‘lim-tarbiya berish tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3907-son Qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 31-dekabrda “Uzluksiz ma‘naviy tarbiya konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 1059-son Qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta‘limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-son Farmoni.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi “Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4699-son Qarori.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-noyabrda “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta‘lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108-son Farmoni.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-mayda “2022-2026-yillarda xalq ta‘limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-134-son Farmoni.
7. Farsaxonova D.R. Pedagogika oliy ta‘lim muassasalari talabalarini ma‘naviy-axloqiy tarbiyalash metodikasi // Ta‘lim, fan va innovatsiya. – 2019. – №1. – B. 77-81.
8. G‘ulomov Sh. Digital Literacy and the Formation of the Spiritual and Moral Worldview of Young People in the Educational Process: A Philosophical Analysis // O‘zMU xabarlar (ACTA NUUz), FALSAFA. – 2024. – 1/6/1. – B. 75-79.
9. Muslimov N.A. Kasb ta‘limi o‘qituvchilarining bilim, ko‘nikmalarini rivojlantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi: Monografiya. – T.: TDPU Rizografiya, 2014. – 7,5 b.t.
10. Abduqodirov A., Pardaev A. Masofali o‘qitish nazariyasi va amaliyoti: Monografiya. – T.: Fan, 2009. – 145 b.